

Małgorzata Wolska-Długosz

"Rodzina wielodzietna jako środowisko wychowawczo-edukacyjne: diagnoza i możliwości wsparcia (na przykładzie województwa świętokrzyskiego)", Paulina Forma, Kraków 2011 : [recenzja]

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 21, 177-181

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paulina Forma, *Rodzina wielodzietna jako środowisko wychowawczo-edukacyjne. Diagnoza i możliwości wsparcia (na przykładzie województwa świętokrzyskiego)*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011, ss. 152

Rodzina wielodzietna jako środowisko wychowawczo-edukacyjne. Diagnoza i możliwości wsparcia (na przykładzie województwa świętokrzyskiego) to tytuł publikacji naukowej, która ukazała się na rynku pod koniec 2011 roku nakładem Oficyny Wydawniczej „Impuls” w Krakowie. Jej autorką jest Paulina Forma – pedagog społeczny, pracownik Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Książka porusza problem wielodzietności jako kategorii społeczno-pedagogicznej. W sposób teoretyczny ukazuje model rodziny wielodzietnej, jej funkcjonowanie oraz problemy, z jakimi musi się borykać we współczesnym świecie. W szczególności odnosi się do wychowania i edukacji dzieci w ich naturalnym środowisku wychowawczym. Celem publikacji jest wykorzystanie zdobytej wiedzy do opracowania planu pomocy i wsparcia dla rodzin wielodzietnych oraz dzieci wychowujących się w tych rodzinach.

W pierwszej kolejności autorka stara się przełamać stereotyp rodziny wielodzietnej jako patologicznej. Nazywa ją walorem w świecie, gdzie dominuje model rodziny małodzietnej. Podkreśla większą trwałość i zażyłość pomiędzy członkami rodzin wielodzietnych, czego nie można zaobserwować wśród tych z jednym lub dwójką dzieci. Jednocześnie wzrost rodzin wielodzietnych w środowiskach miejskich (gdzie wykształcenie i edukacja rodziców jest wysoka) zwiększa ich świadomość rodzicielską i determinuje lepszą socjalizację. Współczesne rodziny wielodzietne to w dużej mierze rodziny zdrowe, wydolne wychowawczo. Często wykazują o wiele większą aktywność społeczną niż rodziny małodzietne.

Z drugiej jednak strony autorka ukazuje problemy i przeciwności losu, z jakimi te rodziny muszą się borykać. Większość z nich zagraża przede wszystkim prawidłowej socjalizacji i edukacji dzieci. Autorka trafnie za-

uważa, że rodziny wielodzietne ujawniają niemożność realizacji wielu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Ułomności tkwią głównie w: zabezpieczeniu materialnych potrzeb członków rodziny, ochronie życia i zdrowia, wdrażaniu do życia społeczno-kulturalnego oraz realizacji obowiązku szkolnego. Można zatem stwierdzić, że ta kategoria rodzin stanowi środowisko wymagające profesjonalnej pomocy społecznej.

Biorąc pod uwagę dwa oblicza rodzin wielodzietnych, niezwykle ważne wydaje mi się obalenie przez autorkę mitu rodziny wielodzietnej jako dysfunkcjonalnej. Sprzeciwia się ono stygmatyzacji tego typu rodzin, co dzieje się niezmiennie w społeczeństwie, w mediach, a nawet na arenie politycznej.

Prawidłowemu funkcjonowaniu rodzin wielodzietnych zagraża wiele czynników, które autorka podzieliła na endogenne (wiek, płeć, cechy indywidualne, stan zdrowia) oraz egzogenne (związane ze środowiskiem rodzinnym, równoczesnym i szkolnym). Najważniejsze z nich to ubóstwo, bezrobocie i niski poziom wykształcenia. Czynniki te niezmiennie przeplatają się ze sobą. Wykształcenie determinuje bowiem status społeczny, a tym samym pozycję zawodową rodziców, która odzwierciedla się w sytuacji materialnej rodziny. Należy również nadmienić, że autorka szczegółowo przeanalizowała każdy z wymienionych czynników, odwołując się do istniejących już badań, które poparte zostały przejrzystą szatą graficzną.

Walka z czynnikami zagrażającymi rodzinom wielodzietnym jest sprawą niezwykle trudną, nie tylko dla samych rodzin, lecz także dla jednostek do tego wyznaczonych. Paulina Forma w publikacji podjęła się zatem usystematyzowania i opisanie metod pracy z rodziną wielodzietną, stosowanych zarówno w Polsce, jak i za granicą. Może się to okazać niezwykle pomocne szczególnie dla obecnych studentów, a przyszłych pedagogów i pracowników socjalnych.

Autorka, jako pedagog społeczny, dostrzegła konieczność nowego spojrzenia na wychowanie i edukację dziecka z rodziny wielodzietnej; ukazała rzeczywistość wychowawczo-edukacyjną dzieci z rodzin wielodzietnych, co może przyczynić się do zmiany sposobu myślenia i działania pedagogicznego oraz wdrożenia nowych modeli działań, mających na celu wspomaganie wychowania i edukacji dzieci. W tym celu przeprowadziła badania (z zastosowaniem zasady triangulacji) polegające na opisie i analizie zdobytych faktów oraz zobrazowaniu ich w formie zestawień, których przedmiotem stało się funkcjonowanie dziecka z rodziny wielodzietnej w roli ucznia, kolegi, członka społeczności lokalnej. Najlepszym środkiem do osiągnięcia założonego celu okazało się rozpoznanie dwóch środowisk funkcjonowania dziecka: szkoły i środowiska rodzinnego.

W recenzowanej publikacji zamieszczono obszerną analizę materiału badawczego, który pokazuje, że wychowanie w rodzinie wielodzietnej nie powinno stygmatyzować młodego człowieka na całe życie. Wręcz przeciwnie: dzieci z rodzin wielodzietnych odznaczają się wysokim stopniem uspołecznienia, mają pozytywny stosunek do szkoły i wysoką motywację do nauki. Środowisko rodzinne kształtuje w nich wysokie poczucie własnej wartości, co sprawia, że są one pozytywnie odbierane przez rówieśników. Większość rodzin wielodzietnych stwarza bowiem swoim dzieciom odpowiednie warunki wychowawczo-edukacyjne. Przejawiają się one w dobrej sytuacji ekonomicznej i odpowiednich warunkach mieszkaniowych. Ten rodzaj pozytywnych zjawisk ma początek w wysokim wykształceniu badanych rodziców.

Autorka podkreśla jednak, że nie wszystkie rodziny prezentują pozytywny model funkcjonowania. Wiele z nich podlega wpływowi negatywnych czynników. Głównym z nich jest ubóstwo, które stawia dziecko na gorszej pozycji przy wejściu w dorosłe życie (mamy tu do czynienia z dziedziczeniem statusu rodziców). Pozostałe to czynniki zewnętrzne związane z systemem gospodarczym i politycznym państwa. W tym przypadku trudniejszy start mają dzieci pochodzące z obszarów wiejskich, które muszą uczęszczać do tzw. gorszych szkół. Konieczne jest zatem podjęcie wszelkich działań w celu zniwelowania różnic między poszczególnymi rodzinami wielodzietnymi. Szczególnej mobilizacji i większego zaangażowania oczekuje się od kadr pedagogicznych oraz osób towarzyszących młodemu człowiekowi w przejściu przez życie. Poszerzenie oferty zajęć pozalekcyjnych, współpraca rodziców ze szkołą dziecka oraz lepsza komunikacja i porozumienie pomiędzy instytucjami wspierającymi dziecko to tylko niektóre propozycje autorki opracowania.

Publikacja skierowana jest, jak pisze autorka, „[...] do wszystkich tych, którzy pragną pomóc dzieciom, rodzinom, aby były szczęśliwe, bezpieczne, aby miały równe szanse rozwojowe, wychowania i edukacji”, czyli w pierwszej kolejności do wychowawców, pedagogów szkolnych, psychologów, pracowników służb społecznych, pracowników socjalnym, studentów, a także do samych rodzin wielodzietnych, które opracowane wnioski mogą zastosować we własnej praktyce wychowawczej i edukacyjnej młodego pokolenia.

Kolejnym atutem omawianej publikacji jest to, że książka może trafić do szerokiego grona odbiorców: naukowców (teoretyków i praktyków), nauczycieli, studentów oraz rodziców, dzięki umiejętnościom językowym i stylistycznym autorki. Potrafiła ona użyć języka naukowego w taki sposób, aby tekst był zrozumiały i przystępny dla wszystkich odbiorców. Co więcej, publikacja uzupełnia niszę, jaka powstała na rynku wydawniczym w zakresie literatury przedmiotu

związanej z rodziną wielodzietną. Dzięki interesującemu podejściu do badań, czyli wykorzystaniu i połączeniu wielu technik, metod i narzędzi badawczych publikacja zyskała dodatkową wartość.

Plusem jest także bogata szata graficzna – tabele, rysunki, wykresy i schematy, które ułatwiają czytelnikowi pracę z tekstem oraz w przejrzysty sposób obrazują tematy poruszane przez autora. Jest to zabieg szczególnie przydatny w rozdziale trzecim, gdzie zamieszczona została analiza wyników przeprowadzonych badań. Na końcu książki znajdują się także załączniki będące autorskimi projektami zajęć:

- wyrównujących szanse edukacyjne ucznia z rodziny wielodzietnej;
- wspierających dziecko i rodzinę wielodzietną.

Projekty te mogą być wzorem nie tylko dla jednostek zawodowo zajmujących się pracą z rodziną wielodzietną, lecz także stanowić bodziec dla samych rodzin wielodzietnych, w celu zwiększenia świadomości rodzicielskiej, walki z ubóstwem i marginalizacją społeczną oraz pobudzaniem aktywności własnej w celu samodzielnego rozwiązywania problemów.

Opracowanie podzielone zostało na trzy części, dzięki czemu książka jest bardziej przejrzysta, zrozumiała i czytelna. Każda z wyodrębnionych części może być traktowana jako oddzielny element i w taki właśnie sposób może być studiowana. Razem jednak stanowi spójną, uzupełniającą się całość, dającą dokładny i wyczerpujący obraz omawianego zagadnienia.

Rozdział pierwszy poświęcony jest problematyce rodziny wielodzietnej jako środowiska życia dziecka. W części tej autorka stara się wyjaśnić termin wielodzietności w ujęciu różnych dyscyplin naukowych. Wyczerpująco przedstawia typologię, funkcje i zadania rodziny wielodzietnej. Dzięki analizie bogatej literatury przedmiotu czytelnik zostaje wprowadzony w problematykę badań nad wielodzietnością, zapoznaje się z czynnikami zaburzającymi funkcjonowanie rodzin wielodzietnych. Rozdział zawiera także propozycję form pomocy i wsparcia dla tych rodzin.

Rozdział drugi stanowi wprowadzenie do badań empirycznych. Zawiera metody i techniki zastosowane w toku przeprowadzonych badań oraz organizację procesu badawczego. W części tej przedstawione są również założenia i cele badań, a także prezentacja grupy badawczej, którą stanowią gimnazjaliści z województwa świętokrzyskiego wychowujący się w rodzinach wielodzietnych.

Rozdział trzeci natomiast to próba analizy i interpretacji badań własnych dotyczących wychowania i socjalizacji dzieci w rodzinach wielodzietnych. W tej części umieszczona została również synteza i wnioski końcowe z przeprowadzonych badań.

Podsumowując, książka Pauliny Formy jest pozycją niezwykle wartościową; zawiera bogatą wiedzę teoretyczną i praktyczną dotyczącą funkcjonowania rodzin wielodzietnych oraz wypełniania przez nich zadań wychowawczo-edukacyjnych wobec najmłodszego pokolenia. Publikacja ta stanowi jednocześnie uzupełnienie ubogiej w tym zakresie literatury. Niewątpliwym atutem są wskazówki skierowane do jednostek zawodowo zajmujących się pracą z rodzinami wielodzietnymi, dotyczące form pomocy i wsparcia dla rodzin oraz dzieci. To one bowiem potrzebują odpowiedniego ukierunkowania na drodze edukacji i rozwoju. Autorka w subtelny, lecz niepozostawiający wątpliwości sposób obala mit rodziny wielodzietnej jako zepchniętej na margines społeczny. Podkreśla tym samym, że niezależnie od liczebności rodziny, można w niej stworzyć odpowiednie warunki wychowawczo-edukacyjne dzieci. Łatwość posługiwania się językiem naukowym oraz lekkość formułowania wypowiedzi sprawia, że książkę czyta się przyjemnie i ze zrozumieniem. Może ona zaintrygować czytelnika i zmusić do zastanowienia się nad specyfiką wielodzietności, a nawet do podjęcia działań w kierunku poprawy jakości życia dzieci w takich rodzinach. Zachęcam do lektury, gdyż jest to pozycja warta przeczytania.

Małgorzata Wolska-Długosz (Kielce)